

"İnsan, seyyiâtından tamamen mes'uldür... Fakat hasenatta iftihara hakkı yoktur." İnsan seyyiatından "tamamen" nasıl mesul olur? "Hasenat-seyyiat" durumumuzu nasıl anlayabiliriz? "Doğru" ve "yalan söylemek" arasında ne fark var?

"Evet, Kur'ân'ın dediği gibi, insan, seyyiâtından tamamen mes'uldür. Çünkü seyyiâti isteyen odur. Seyyiât, tahribat nev'inden olduğu için, insan bir seyyie ile çok tahribat yapabilir, müthiş bir cezaya kesb-i istihkak eder: bir kibritle bir evi yakmak gibi. Fakat hasenatta iftihara hakkı yoktur. Onda onun hakkı pek azdır. Çünkü hasenatı isteyen, iktiza eden rahmet-i İlâhiye; ve icad eden kudret-i Rabbâniyedir."(1)

"**Tamamen**" ifadesi *büyük oranla, kahir ekseriyetle* anlamında kullanılıyor. Yoksa şerrin yüz cüzünden doksan dokuzu insana, yaratma kısmı olan bir cüzü ise Allah'a aittir. "*Tamamen*" ifadesi şerrin yaratılma kısmını içine almıyor. Yani insan şerri, yaratma da içinde olarak, yüzde yüz yapıyor demek değildir.

Ayrıca şerri seçme noktasından insan yüzde yüz sorumludur. Çünkü seçme işinde Allah'ın hiçbir müdahalesi bulunmuyor. Yani insan şerri seçme konusunda yüz de yüz olarak mesul ve serbesttir.

Şerrin seçilme aşaması ile şerrin yaratılma aşaması farklıdır. Seçilme aşamasında insan tamamen mesul iken yaratılma aşamasında etkisizdir.

Burada bahsedilen "**doğru**" ve "**yalan**", basit bir konuşma işleminden ibaret değildir. Burada ifade edilen **yalan** ve **doğru**nun arkasında felsefi bir genişlik ve derinlik bulunuyor. Mesela, küfür ve şer özünde kizp iken, iman ve hayır ise sıdktır.

İnsan cisim ve nefis olarak kâinat içinde bir zerre kadardır. Ama inkâr ve küfür noktasından cinayeti çok büyüktür. *Yani insanın hayırda eli kısa şerde eli uzundur.*

Nasıl bir binayı yüz usta yüz günde zorluklar içinde yapar, ama haylaz bir çocuk bir kibrit çöpünü ateşlemek ile yüz ustanın yüz günde yaptığı binayı bir dakikada harap eder. Aynı şekilde, insan hayır ve tamir noktasında çok küçük ve bir nokta kadardır, ama şer ve tahribat noktasında çok büyük ve nihayetsiz cinayetler işleyebilecek bir

kabiliyettedir.

Bütün kâinat ve içindeki mahlukat her yönü ile Allah'ın varlığını ve birliğini, isim ve sıfatları ile beraber ispat ettiği halde, bu ispatları görmezlikten gelip inkâr etmek, bütün kâinata ve içindeki mahlukata bir cinayet ve hakarettir. Aynı zamanda bu eylemin içinde ve özünde yalan yatmaktadır.

Koca **kâinat** Allah'ın isim ve sıfatlarını talim için kurulmuş bir mektep iken, insan inkâr ve küfür sayesinde bu mektebin kuruluş amacını ve hizmetini reddederek, nihayetsiz cinayet işlemiş oluyor, yani yalanı kâinatı kuşatmış oluyor. Halbuki bütün bu masraf ve icraatlar, kâinat mektebinin kuruluş gayesi, hep insan içindir.

Hasenat ve hayır gibi fiiller çok şart ve sebeplerin bir araya gelmesi ile oluşan ve vücut bulabilmesi için İlahi kudret ve ilim gibi sıfatlara muhtaç olan bir hadisedir. İnsan bu şartları ve sebepleri hazırlayacak kudret ve ilme sahip olmadığı için, hayırda eli kısadır. İnsanın elinden sadece dua, iman, şuur ve niyet gelir. İnsan diğer vücudi şartları tahakkuk ettirecek bir mahiyete sahip olmadığı için, hayra icat noktasında sahip olmakta aciz ve zayıftır.

İnsanın, bir hayra sahip olabilmesi ancak, o hayrın varlık sahasına çıkması için, gerekli bütün sebep ve gerekçeleri hazırlaması ve onu varlık sahasına çıkaracak sonsuz kudret, ilim ve iradeye sahip olması ile mümkündür. İnsan, bu haysiyetlere sahip olmadığına ve olamayacağına göre, yaratma noktasından, hayra sahip olması imkânsızdır. Ama dua ve talep ile o hayrın sevabını alabilir.

Mesela, namaz kılmak bir iş, bir eylem, bir hayırdır. Namaz kılmak için bütün aza ve cihazların yerinde olması lazımdır. Secde ve rüku için, hareket yapmak, vücudu çalıştırmak gereklidir. Bu gün, bir kolun kalkıp inmesi için vücutta yüzlerce kasların ve hücrelerin çalışması gerektiğini, tıp ilmi beyan ediyor. Bir namazın vücut bulması, binlerce şartın vücuduna bakıyor. Onların bir araya getirilmesi ile mümkün.

Namaz fiilinde, faraza bin iş varsa, bunun dokuz yüz doksan dokuzunu Allah yapıyor ve o şartları hazırlayan Allah'ın ilim, irade, kudret gibi sıfatlarıdır. İnsana ait ise, sadece cüzi bir irade ve talep etmektir. İnsan namaza icat noktasından değil talep ve dua noktasından sahiplenebilir.

Öyle ise insan bir hayır işinde hissesi kadar söz sahibidir. Yani hayrın bütün alt yapısını ve gerekçelerini tayin ve tespit eden Allah olacak, insan bu hayra cüzi bir istemek ve talep etmekle sahip çıkıp ben yaptım diyerek hakikate bütünü ile zıt bir halete girecek; bu ancak haddi aşmak olur.

İnsan hayra ancak acizliğini ilan, fakirliğini izhar etmek ile sahiplenebilir. Yoksa "*Ben yapıyorum, ben ediyorum!..*" edası ve tavrı ile sahiplenmek, büyük bir zulüm ve çirkinliktir. Diğer bütün taat ve ibadeti de buna kıyas edebiliriz.

Özetle, insanın iradesi o kadar zayıf ve dardır ki, en basit bir fiili icat

etmekten bile acizdir.

(1) bk. [Sözler, Yirmi Altıncı Söz.](#)